

Grey Scale #13

DANES
-PICTA
.COM

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

BIBLIOTEKA ŹRÓDEŁ HISTORYCZNYCH
2

BULLA AUREA

(a. 1356)

WYDAŁ
JÓZEF MATUSZEWSKI

POZNAŃ 1946
„KSIĘGARNIA AKADEMICKA”
SPÓŁDZIELNIA Z ODP. UDZ.

2

BIBLIOTEKA ŹRÓDEŁ HISTORYCZNYCH

2

BULLA AUREA

(a. 1356)

WYDAŁ

JÓZEF MATUSZEWSKI

POZNAŃ 1946

„KSIĘGARNIA AKADEMICKA”

SPÓŁDZIELNIA Z ODP. UDZ.

80/2
skt.

BIBLIOTEKA ŹRÓDEŁ HISTORYCZNYCH

Celem niniejszej Biblioteki źródeł historycznych jest danie jak najszerszym kołom miłośników historii, zwłaszcza studiującej młodzieży uniwersyteckiej, oryginalnych tekstów źródłowych do ręki. Potrzeba ta wynika głównie z wyczerpania przedwojennych nakładów, już wówczas rzadkich, jak i ze zniszczenia księgozbiorów, które nie oparły się huraganowi wojny. Zanim pojawią się nowe naukowe opracowania naszych źródeł istnieje już dziś konieczność reedycji najważniejszych źródeł historycznych polskich jak i zagranicznych w dotychczasowej choćby wersji i z opuszczeniem aparatu krytycznego.

1. **Artykuły Henrykowskie** wyd. Zdzisław Kaczmarczyk zł 30,—
2. **Bulla Aurea (a. 1356)** wyd. Józef Matuszewski — . —

w d r u k u:

3. **Konstytucja 3 Maja** czyli t. zw. „Ustawa Rządowa” z dnia 3 V 1791 r. wraz z ustawą „Miasta nasze królewskie wolne w państwach Rzeczypospolitej” i „Zaręczeniem wzajemnem obojga narodów” wyd. Zdzisław Kaczmarczyk.
4. **Uniwersały w sprawie chłopskiej z czasów insurekcji Kościuszkowskiej** wyd. Franciszek Paprocki.

BIBLIOTEKA ŹRÓDEŁ HISTORYCZNYCH

2

BULLA AUREA

(a. 1356)

WYDAŁ

JÓZEF MATUSZEWSKI

POZNAŃ 1946

„KSIĘGARNIA AKADEMICKA”

SPÓŁDZIELNIA Z ODP. UDZ.

2637/2

K-0239

P-10464 Tłoczono w Drukarni Państwowej Nr 1 w Poznaniu — 378/46

ZŁOTA BULLA KAROLA IV Z R. 1356

Oryginały. Ustawa zachowała się w wielu egzemplarzach, których najpełniejsze zestawienie daje Zeumer K., *Die Goldene Bulle Kaiser Karls IV.* (1908) 2. Teil, 1—4.

Odpisy i tłumaczenia. Jako prawo zasadnicze Rzeszy Złota Bulla była wielokrotnie kopiowana i tłumaczona na język niemiecki i, rzadziej, francuski. Zestawienie odpisów i tłumaczeń daje Harnack O., *Das Kurfürstencollegium bis zur Mitte des vierzehnten Jahrhunderts nebst kritischen Abdrucke der ältesten Ausfertigung der Goldenen Bulle* (1883), 180—185.

Wydania. Dawniejsze podaje Harnack, l. c. 185—195. Z nowszych zasługują na uwagę wydania, które ogłosił Harnack, ib. 202—244, ostatnie spotkało się z ostrą krytyką, por.: Bresslau H. recenzja w *Deutsche Literaturzeitung*, 1883, 1658—9, Lindner T., *Die Goldene Bulle und ihre Originalausfertigungen, Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung*, V (1884), 96—120, odpowiedź Harnacka, *Die älteste Ausfertigung der Goldenen Bulle und ihr Verhältnis zu den übrigen Ausfertigungen, Forschungen zur Deutschen Geschichte*, 24 (1884), 445—452 i replika Lindnera, *Über die Goldene Bulle (Eine Entgegnung), Forschungen zur Deutschen Geschichte*, 25 (1885), 184—7, Zeumer, *Die Goldene Bulle Kaiser Karls IV. 1356*, Jan. 10/Dec. 25, w *Quellensammlung zur Geschichte der deutschen Reichsverfassung in Mittelalter und Neuzeit*, I. Teil (1904), 159—179, tenże, *Die Goldene Bulle Kaiser Karls IV.*, 2. Teil: *Text der Goldenen Bulle und Urkunden zu ihrer Geschichte und Erläuterung w Quellen und Studien zur Verfassungsgeschichte des Deutschen Reiches in Mittelalter und Neuzeit*, II. zesz. 2. (1908), 5—48, Kramer M., *Quellen zur Geschichte der deutschen Königswahl und des Kurfürstenkollegs*, II (1912), 129—160 (niektóre artykuły opuszczone) oraz Altmann W. i Bernheim E. w *znakomitym zbiorku Ausgewählte Urkunden zur Erläuterung der Verfassungsgeschichte Deutschlands im Mittelalter*, wyd. 5 (1920), 56—85, z którego tekst publikowany jest przedrukiem.

— Niemiecki tekst z XIV w. ogłosił A l t m a n n W., Die alte Frankfurter Deutsche Übersetzung der Goldenen Bulle Kaiser Karls IV., Zeitschrift d. Savigny-Stiftung f. Rechtsgeschichte, Germanistische Abteilung, 18, 108—147.

Opracowania. B u s s o n A., Fulda und die Goldene Bulle, Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung, 2 (1881), 29—48, H a r n a c k O., o. c. zwłaszcza s. 137—158, W e r u n s k y E., Geschichte Kaiser Karls IV. und seiner Zeit, 3 (1892), 111—133, 155—167, Z e u m e r K., Über einen Zusatz zu c. XI. der Goldenen Bulle Karls IV., Zeitschrift d. Savigny-Stiftung, GA, 23 (1902), 264—274, t e n z e, Die Goldene Bulle Kaiser Karls IV. 1. Teil: Entstehung und Bedeutung der Goldenen Bulle, oraz zestawienie dokumentów, służących do objaśnienia bulli, w zeszytach 1. tej publikacji, s. 49—135, W e r m i n g h o f f A., Zum fünften Kapitel der Goldenen Bulle von 1356, Zeitschrift d. Sav. St. GA, 36 (1915), 275—290, H o y e r E., Die Selbstwahl vor, in und nach der Goldenen Bulle, Zeitschrift d. Sav. St. GA, 42 (1921), 1—109, S t u t z U., Die Abstimmungsordnung der Goldenen Bulle, Zt. d. Sav. St. GA, 43 (1922), 217—266, M i t t e i s H., Die deutsche Königswahl. Ihre Rechtsgrundlagen bis zur Goldenen Bulle, (1938).

Złotej Bulli poświęcono też wiele prac doktorskich: N e r g e r E., Die Goldene Bulle nach ihrem Ursprung und rechtsrechtlichen Inhalt, Göttinger phil. Diss. 1877, S c h m i d t M. G., Die staatsrechtliche Anwendung der Goldenen Bulle bis zum Tode König Sigmunds, Hallische phil. Diss. 1894, R e i m a n n E., Untersuchung über die Vorlagen und die Abfassung der Goldenen Bulle, Hallische phil. Diss. 1898, H a h n O., Ursprung und Bedeutung der Goldenen Bulle Karls IV., Breslauer phil. Diss. 1902, L i e s R., Die Wahl Wenzels zum Römischen Könige in ihrem Verhältnis zur Goldenen Bulle, Kieler phil. Diss. 1931.

Bulla aurea, jako „kardynalne,, prawo Rzeszy, zasługuje już z tego względu na bliższą znajomość wśród studentów prawa. Słuchaczów — Słowian uderzy przepis, że synowie wzgl. następcy świeckich elektorów między 7 a 14 rokiem życia „in gramatica, Italica ac Sclavica lingwis instruantur“, co jako „unpraktische Verordnung“ po prostu nigdy nie było stosowane (W e r u n s k y, l. c. III. 161). Z e u m e r podkreśla, że jest to „pod pewnym względem najbardziej zwracający uwagę przepis z całej ustawy“ (l. c. I. 108). Dodamy jeszcze, że pewien udział w redakcji tekstu brał kanclerz Karola IV., Jan ze Środy (śląskiej).

Część I.

ogłoszona w Norymberdze 10 stycznia 1356.

Omnipotens eterne deus, spes unica mundi!
Qui celi fabricator ades, qui conditor orbis:
Tu populi memor esto tui! sic mitis ab alto
Prospice, ne gressum faciat, ubi regnat Erinis,
Imperat Allecto, leges dictante Megea;
Sed potius virtute tui, quem diligis, huius
Cesaris insignis Karoli, deus alme, ministra,
Ut valeat ductore pio per amena virecta
Florentum semper nemorum sedesque beatas
Ad latices intrare pios, ubi semina vite
Divinis animantur aquis et fonte superno
Letificata seges spinis mundatur adempts,
Ut messis queat esse dei mercisque future
Maxima centenum cumulare per horrea fructum.

(Następuje spis 21 wzgl. 22 tytułów rozdziałów).

In nomine sancte et individue trinitatis feliciter amen.
Karolus quartus divina favente clementia Romanorum imperator semper augustus et Boemie rex. Ad perpetuam rei memoriam. Omne regnum in se ipsum divisum desolabitur; nam principes eius facti sunt socii furum, ob quod Dominus miscuit in medio eorum spiritum vertiginis, ut palpent in meridie sicut in tenebris, et candelabra eorum movit de loco suo, ut ceci sint et duces cecorum; et qui ambulant in tenebris, offendunt et ceci mente scelera perpetrant, que in divisione contingunt. Dic, superbia, quomodo in Lucifero regnasses, si divisionem auxiliatricem non habuisses? dic, Sathan invade, quomodo Adam de paradiso eiecisses, nisi eum ab obediencia divisisses? dic, luxuria, quomodo Troyam destruxisses, nisi Helenam a viro suo divisisses? dic, ira, quomodo Romanam rem publicam destruxisses, nisi in divisione Pompeium et Iulium sevientibus gladiis ad intestina prelia concitasses? tu quidem, invidia, christianum imperium, a deo ad instar sancte et individue trinitatis fide spe et caritate (virtutibus theolo-

gicis) roboratum, cuius fundamentum super christianissimo regno feliciter stabilitur, antiquo veneno (quod velut serpens in palmites imperiales et membra eius propinquiore impio scelere vomuisti, ut concussis columpnis totum edificium ruine subiceret) divisionem inter septem electores sacri imperii, per quos velut septem candelabra lucentia in unitate spiritus septiformis sacrum illuminari debet imperium, multociens possuisti. Sane cum ex officio, quo cesarea dignitate potimur, futuris divisionum et dissensionum periculis inter electores ipsos, de quorum numero ut rex Boemie esse dinoscimur, ratione duplici, tam ex imperio quam electionis iure quo fungimur, occurrere teneamur, infrascriptas leges ad unitatem inter electores fovendam et electionem unanimem inducendam ac detestande divisioni predictae variisque periculis ex ea sequentibus aditum precludendum, in solempni curia nostra Nurembergensi, assidentibus nobis omnibus principibus electoribus ecclesiasticis et secularibus ac aliorum principum comitum baronum procerum nobilium et civitatum multitudine numerosa, in solio maiestatis cesaree, imperialibus infulis insigniis et diademate decorati, matura deliberatione previa de imperiali potestatis plenitudine edidimus statuimus et duximus sancciendas sub anno Domini millesimo trecentesimo quinquagesimo sexto, indictione nona, 4 id. ianuarii, regnorum nostrorum anno decimo, imperii vero primo.

Cap. 1. Qualis esse debeat conductus electorum et a quibus.

(1) Decernimus et presenti edicto imperiali perpetuo valituro sancimus ex certa scientia et de imperiali plenitudine potestatis, ut, quotienscunque et quandocunque futuris temporibus necessitas sive casus electionis regis Romanorum in imperatorem promovendi emerit et principes electores ad electionem huiusmodi iuxta antiquam laudabilem consuetudinem habuerint proficisci, unusquisque princeps elector, si et quando super hoc fuerit requisitus, quoslibet principes coelectores suos vel ipsorum nuncios, quos ad electionem ipsam transmiserint, per terras territoria et loca sua et etiam ultra, sicut longius poterit, conducere teneatur et eis absque dolo prestare conductum versus civitatem, in qua talis electio fuerit celebranda, et ab illa etiam redeundo, sub pena periurii ac perditionis pro illa dumtaxat vice sue vocis, quam in electione huiusmodi fuerat habiturus; quas quidem penas eos vel eum, qui in prestando memorato conductu rebelles seu rebellem, negligentes vel negligentem se prebuerint, eo ipso decernimus incidisse.

(2) Statuimus insuper et mandamus universis aliis principibus feuda a sacro imperio Romano tenentibus, quocunque nomine censeantur, necnon comitibus baronibus militibus clientibus nobilibus et ignobilibus civibus et communitatibus castrorum civitatum et locorum sacri imperii universis, ut eodem tempore, dum videlicet regis Romanorum in imperatorem promovendi electio celebranda occurrerit, unumquemque principem electorem ab ipsis vel eorum aliquo conductum huiusmodi postulantem vel eiusdem nuncios, quos ad electionem ipsam direxerit, ut prefertur, per territoria sua et alias, quanto possint remotius, absque dolo modo predicto conducant. Si qui vero huic nostre constitutioni contraire presumpserint, subscriptas ipso facto penas incurrant: omnes quidem principes et comites barones nobiles milites et clientes et universi nobiles contrarium facientes reatum periurii et privationem omnium feudorum, que a sacro Romano imperio et a quibuscunque aliis obtinent, et etiam omnium possessionum suarum a quocunque habitatum incurrant; omnes quoque cives et communitates contra premissa facere presumentes similiter sint periuri et nichilominus universis suis iuribus libertatibus privilegiis et graciis a sacro obtentis imperio sint omnino privati et cum personis et bonis suis omnibus bannum et proscriptionem imperialem incurrant. Et eosdem, quos ipso facto exnunc prout extunc omni iure privamus, deinceps cuilibet hominum auctoritate propria et sine iudicio seu invocatione magistratus cuiuslibet impune licebit invadere, nullamque penam propter hoc invadens ipsos debebit ab imperio aut quovis alio formidare, presertim cum contra rempublicam et sacri statum ac dignitatem imperii ac etiam contra honorem proprium et salutem tante rei temerarii neglectores tanquam rebelles inobedientes et perfidi infideliter et perverse agere convincantur.

(3) Decernentes insuper et mandantes, ut omnium civitatum cives et communia iam dictis principibus electoribus et eorum cuilibet hoc poscenti eorumque nunciis victualia in communi precio atque cursu pro suis seu nunciorum predictorum hominumque suorum necessitatibus, dum ad predictam civitatem causa celebrande electionis predictae accesserint et etiam dum discesserint ab eadem, vendere seu vendi facere teneantur, nullam in premissis fraudem quomodolibet adhibendo; alioquin contrarium facientes penas illas volumus ipso facto incurrere, quas in precedentibus contra cives et communitates duximus promulgandas. Quisquis insuper ex principibus comitibus baronibus militibus clientibus nobilibus seu

ignobilibus civibus seu communitatibus civitatum principi electori ad electionem de rege Romanorum celebrandam eunti vel ab ipsa denuo redeunti hostiles custodias tendere seu insidias parare presumpserit aut ipsos vel eorum aliquem in sua vel suorum personis aut rebus invadere vel turbare seu ipsorum vel alicuius eorum nuncios antedictos (sive conductum petierint sive etiam non duxerint exigendum), hunc unacum universis malitie sue complicitibus ipso facto supradictas penas decernimus incurrisse, ita videlicet, quod quevis persona penam incidat sive penas, quas iuxta premissa pro qualitate personarum duximus infligendas.

(4) Si vero aliquis princeps elector cum aliquo suo coelectore inimicicias gereret et inter eos quecunque contentio controversia seu dissensio verteretur, hiis nequaquam obstantibus alter alterum vel alterius nuncios ad electionem huiusmodi destinandos premissa modo conducere sit astrictus sub pena periurii ac perditionis ea vice dumtaxat sue vocis in electione, ut superius est expressum.

(5) Si qui vero alii principes comites barones milites clientes nobiles vel ignobiles cives vel communia civitatum cum aliquo principe electore vel pluribus ex eisdem adversam gererent voluntatem seu quevis discordia inter ipsos ad invicem vel guerra sive dissensio verteretur, nichilominus omni contradictione et dolo cessantibus principi electori vel principibus seu eius vel ipsorum nunciis, ad electionem huiusmodi destinandis et redeuntibus ab eadem, talem debeant prestare conductum, prout singuli penas iam dictas per nos videlicet in se latas voluerint evitare, quas eos, qui secus fecerint, incurrisse decernimus eo ipso. Ad premissorum autem omnium firmitatem et certitudinem ampliorem iubemus et volumus, ut universi principes electores et ceteri principes necnon comites barones nobiles civitates seu ipsarum communitates premissa omnia literis et iuramentis suis firmare et ad ea bona fide ac sine dolo implenda efficaciter se debeant obligare. Quicunque vero literas huiusmodi dare renuerit, penas illas ipso facto incidat, quas pro personarum conditione per premissa singulis duximus infligendas.

(6) Si quis autem princeps elector aliisque princeps cuiuscunque conditionis aut status, feudum vel feuda a sacro tenens imperio, aut comes baro vel nobilis seu successores talium vel heredes supra et infra scriptas imperiales nostras constitutiones et leges adimplere noluerit aut eis contraire presumpserit, si quidem talis princeps elector exstiterit, extunc ceteri sui coelectores a suo ipsum deinceps excludant con-

sortio, ipseque voce electionis et aliorum principum electorum loco dignitate careat atque iure nec investiat de feudis, que a sacro imperio visus fuerit obtinere. Alius vero princeps aut vir nobilis, ut prefertur, in has nostras leges committens similiter non investiat de feudis, que a sacro imperio vel alias obtinet a quocumque, et nichilominus omnes penas premissas suam concernentes personam incidat eo ipso.

(7) Quamvis autem universos principes comites barones nobiles milites clientes civitates quoque et communitates illarum ad prestandum cuilibet principi electori vel eius nunciis prefatum conductum, ut predicitur, indistincte velimus et decreverimus obligari, nichilominus eorum cuilibet singulares conductus et conductores pro regionum et locorum adiacentia cuilibet magis aptos duximus designandos, ut statim per sequentia plenius apparebit:

(8) Primo namque regem Boemie sacri imperii archipincernam conducent archiepiscopus Maguntinensis, Bambergensis et Herbipolensis episcopi, burgravii Nurembergenses; item illi de Hohenloch, de Wertheim, de Runecke et de Hanow; item civitates Nurembergensis Rotemburg et Windesheim.

(9) Deinde archiepiscopum Coloniensem sacri imperii per Italiam archicancellarium conducent et conducere tenebuntur Maguntinensis et Treverensis archiepiscopi, comes palatinus Reni, lantgravius Hassie; item de Katzenellebogen de Nassow de Dietz comites; item de Isemburg de Westirburg de Runkel de Limpurg et Falkenstein; item civitates Wetflaria Geilnhusen et Fridberg.

(10) Item archiepiscopum Treverensem sacri imperii per Galliam et regnum Arelatense archicancellarium conducent archiepiscopus Maguntinensis, comes palatinus Reni; item de Spanheim de Veldenez comites; item Ruhgraven Wildegraven de Nassow de Isemburg de Westirburg de Runkel de Limpurg de Dietz de Katzenellebogen de Eppenstein de Falkenstein; item civitas Maguntinensis.

(11) Deinde comitem palatinum Reni sacri imperii archidapiferum conducere debet archiepiscopus Maguntinensis.

(12^a) Ducem vero Saxonie sacri imperii archimarescallum tenebitur conducere rex Boemie, Maguntinensis et Magdeburgensis archiepiscopi; item Bambergensis et Herbipolensis episcopi; marchio Misnensis, lantgravius Hassie; item Fuldensis et Hersfeldensis abbates, burgravii Nurembergenses; item illi de Hohenloch de Wertheim de Runecke de Hanow de Falken-

stein; item civitates Erfordia Molhusen Nuremberg Rotemburg et Windesheim. (12^b) Et hii omnes proxime nominati marchionem Brandenburgensem sacri imperii archicamerarium similiter conducere tenebuntur.

(13) Volumus autem et expresse statuimus, ut unusquisque princeps elector, qui talem voluerit habere conductum, hiis, a quibus ipsum postulare decreverit, hoc ipsum adeo tempestive viamque, qua fuerit transiturus, insinuet et talem conductum exposcat, ut illi, qui ad conductum huiusmodi impendendum deputati et taliter fuerint requisiti, ad hoc oportune se valeant et comode preparare.

(14) Premissas vero constitutiones circa materiam conductus editas ita sane debere declaramus intelligi, ut unusquisque superius nominatus vel forsitan non expressus, a quo in casu premissis conductum requiri contigerit, ad prestandum ipsum per suas dumtaxat terras et territoria ac etiam ultra, quanto potest remotius, absque dolo sub penis contentis superius sit astrictus.

(15) Preterea statuimus et eciam ordinamus, ut archiepiscopus Maguntinensis, qui fuerit pro tempore, singulis principibus coelectoribus suis ecclesiasticis et secularibus electionem eandem per suos nuncios patentibus debeat literis intimare; in quibus quidem literis talis dies et terminus exprimat, infra quem eedem litere ad singulos eosdem principes verisimiliter possint pervenire. Huiusmodi vero litere continebunt, ut a die in literis ipsis expressa infra tres menses continuos omnes et singuli principes electores Frankenfurd super Moganum esse debeant constituti vel suos legales ad eundem terminum atque locum nuncios destinare cum plena et omni-moda potestate suisque patentibus literis maiori cuiuslibet eorum sigillo signatis ad eligendum Romanorum regem in cesarem promovendum. Qualiter autem et sub qua forma tales litere confici debeant, et que in eis solempnitas debeat immutabiliter observari, et in qua forma et modo principes electores nuncios suos ad electionem huiusmodi destinandos ad potestatem mandatum seu procuratoria ordinare debuerint, ad finem presentis libri conscriptum invenitur clarius et expressum; et eandem formam illic traditam mandamus et de imperiali potestatis plenitudine usque quaque decernimus observari.

(16) Cum autem ad hoc perventum fuerit, quod de imperatoris vel regis Romanorum obitu in diocesi Maguntina constiterit, extunc infra unum mensem a die noticie obitus huiusmodi continue numerandum singulis principibus electo-

ribus ipsum et intimationem, de quibus premittitur, per archiepiscopum Maguntinensem iubemus et decernimus suis patentibus literis declarari. Quod si idem archiepiscopus in executione et intimatione huiusmodi negligens aut remissus fortassis existeret, extunc iidem principes motu proprio etiam non vocati pro fidei sue virtute, qua sacrum prosequi tenentur imperium, post hoc infra tres menses, sicut in constitutione supra proxime posita continetur, in civitate Frankenford sepedicta conveniant electuri regem Romanorum in cesarem promovendum.

(17) Debet autem unusquisque princeps elector vel sui nuncii predictam civitatem Frankenford cum ducentis equitaturis tantummodo prefate electionis tempore introire, in quorum numero quinquaginta tantum armatos vel pauciores introducere secum poterit, sed non plures.

(18) Princeps vero elector ad electionem huiusmodi vocatus et requisitus et ad ipsam non veniens vel legales nuncios cum literis patentibus sigillo suo maiori sigillatis plenamque et liberam ac omnimodam potestatem continentibus ad eligendum Romanorum regem futurum imperatorem non dirigens, aut veniens aut huiusmodi nuncios forte transmittens, si postea princeps ipse aut predicti nuncii a predicto electionis loco recederent rege Romanorum futuro cesare non electo nec ad premissa procuratore legitimo substituto solempniter et relicto, electionis voce seu iure, quod in eadem electione habuit et tali modo deseruit, careat ea vice.

(19) Iniungimus autem civibus de Frankenford et mandamus, ut ipsi universos principes electores in genere et quemlibet eorum ab invasione alterius, si quid inter eos adversitatis emergeret, et etiam ab omni homine cum omnibus eorum hominibus, quos ipsi et eorum quilibet in prefato ducentorum equorum suorum numero ad prefatam duxerint civitatem, in virtute iuramenti, quod super hoc ipsos ad sancta prestare statuimus, fidei studio et solerti diligentia protegant et defendant; alioquin periurii reatum incurrant et nichilominus omnia iura seu libertates privilegia gratias et indulta, que a sacro obtinere noscuntur imperio, omnino amittant bannumque imperiale cum personis et bonis suis omnibus incidant eo ipso; et liceat extunc omni homini auctoritate propria ac sine iudicio cives eosdem, quos eo casu exnunc prout extunc omni iure privamus, tanquam proditores infideles et rebelles imperii impune invadere, ita quod invadentes huiusmodi penam quamcunque a sacro imperio vel quovis alio nequaquam debeant formidare.

(20) Cives insuper antedicti de Frankenford per omne tempus illud, quo super electione sepe dicta tractari et agi contigerit, neminem in prefatam civitatem, cuiuscunque dignitatis conditionis vel status exlitterit, intromittant vel intrare quovis modo permittant, principibus electoribus et eorum nunciis et procuratoribus antedictis dumtaxat exceptis, quorum quilibet cum ducentis equis debebit (ut predictur) intromitti. Si vero post ipsorum principum electorum introitum seu in ipsorum presentia in prefata civitate aliquem reperiri contigerit, illius exitum cives ipsi debebunt absque mora et cum effectu protinus ordinare sub omnibus penis contra ipsos superius promulgatis ac eciam in virtute iuramenti, quod cives ipsi de Frankenford super eo virtute presentis constitutionis prestare debebunt ad sancta, ut in precedentibus est expressum.

Cap. 2. De electione Romanorum regis.

(1) Postquam autem sepe dicti electores seu nuncii civitatem Frankenfordensem ingressi fuerint, statim sequenti die diluculo in ecclesia sancti Bartholomei apostoli ibidem in omnium suorum presentia missam de sancto spiritu faciant decantari ad finem, ut ipse sanctus spiritus corda ipsorum illustret et eorum sensibus lumen sue virtutis infundat, quatenus ipsi suo fulti presidio hominem iustum bonum et utilem eligere valeant in regem Romanorum futurumque cesarem ac pro salute populi christiani. Peracta quoque missa huiusmodi omnes illi electores seu nuncii accedant ad altare, in quo missa eadem extitit celebrata, ubi principes electores ecclesiastici coram ewangelio beati Iohannis „In principio erat verbum“, quod illic ante ipsos poni debebit, manus suas pectori cum reverentia superponant; seculares vero principes electores dictum ewangelium corporaliter manibus suis tangant, qui omnes cum tota ipsorum familia tunc ibi debebunt inermes assistere. Et archiepiscopus Maguntinensis formam iuramenti eis dabit et una cum ipsis et ipsi vel absentium nuncii una cum eo iuramentum prestabunt vulgariter in hunc modum.

(2) „Ego archiepiscopus Maguntinensis sacri imperii per Germaniam archicancellarius ac princeps elector iuro ad hec, sancta dei ewangelia hic presentialiter coram me posita, quod ego per fidem, qua deo et sacro Romano imperio sum astrictus, secundum omnem discretionem et intellectum meum cum dei adiutorio eligere volo temporale caput populo christiano (id est regem Romanorum in cesarem promovendum, qui ad hoc existat idoneus), in quantum discretio et sensus mei me dirigunt, et secundum fidem predictam; vocemque meam et

,votum seu electionem prefatam dabo absque omni pacto ,stipendio precio vel promisso seu quocumque modo talia ,valeant appellari. Sic me deus adiuvet et omnes sancti.'

(3) Prestito denique per electores seu nuncios in forma et modo predictis huiusmodi iuramento ad electionem procedant nec amodo de iam dicta civitate Frankenford separentur, nisi prius maior pars ipsorum temporale caput mundo elegerit seu populo christiano, regem videlicet Romanorum in cesarem promovendum. Quod si facere distulerint infra triginta dies a die prestiti iuramenti prefati continuo numerandos, extunc transactis eisdem triginta diebus amodo panem manducent et aquam et nullatenus civitatem exeant antedictam, nisi prius per ipsos vel maiorem partem ipsorum rector seu temporale caput fidelium electum fuerit, ut prefertur.

(4) Postquam autem in eodem loco ipsi vel pars eorum maior numero elegerit, talis electio perinde haberi et reputari debet, ac si foret ab ipsis omnibus nemine discrepante concorditer celebrata; sique per tempus aliquod morari abesse et tardare contingeret aliquem de electoribus seu nunciis antedictis, dum tamen veniret, antequam predicta esset electio celebrata, hunc ad electionem ipsam in eo statu admitti debere decernimus, in quo ipsa adventus sui tempore consistebat. Et quia de antiqua approbata et laudabili consuetudine inconulse quod subscribitur semper extitit hactenus observatum, ideoque et nos constituimus et de imperialis decernimus plenitudine potestatis, quod is, qui modo premissio in regem fuerit Romanorum electus, peracta statim electione huiusmodi, priusquam in aliquibus causis aliis sive negociis virtute sacri imperii administret, universis et singulis principibus electoribus ecclesiasticis et secularibus, qui propinquiora sacri imperii membra esse noscuntur, omnia ipsorum privilegia literas iura libertates et concessionem, antiquas consuetudines et etiam dignitates et quicquid ipsi ab imperio usque in diem electionis sue obtinuerunt et possederunt absque dilatione et contradictione confirmare et approbare debeat per suas literas et sigilla, ipsisque premissa omnia innovare, postquam imperialibus fuerit infulis coronatus. Confirmationem autem huiusmodi electus ipse cuilibet principi electori in specie primo suo nomine regali faciet et deinde sub imperiali titulo innovabit, et in hiis ipsos principes omnes in genere et quemlibet eorum in specie nullatenus impedire, sed potius absque dolo gracie tenebitur promovere.

(5) In casu denique, quo tres principes electores presentes seu absentium nuncii quartum ex se seu ipsorum consortio

(videlicet principem electorem) presentem vel absentem in regem Romanorum eligerent, vocem illius electi, si presens affuerit, aut nunciorum ipsius, si eum abesse contingeret, plenum vigorem habere et eligentium augere numerum partemque maiorem decernimus constituere ad instar ceterorum principum electorum.

Cap. 3. De sessione Treverensis Coloniensis et Maguntinensis archiepiscoporum.

In nomine sancte et individue trinitatis feliciter amen. Karolus quartus divina favente clementia Romanorum imperator semper augustus et Boemie rex. Ad perpetuam rei memoriam. Decor et gloria sacrosancti Romani imperii et honor cesareus et rei publice grata compendia venerabilium et illustrium principum electorum concordii voluntate foventur, qui velut columpne proceres sacrum edificium circumspecte prudentie solerti pietate sustentant, quorum presidio dextra imperialis potentie roboratur, et quanto mutui favoris ampliori benignitate stringuntur, tanto uberioris pacis et tranquillitatis commoda feliciter profluunt populo christiano. Ut igitur inter venerabiles Maguntinensem Coloniensem necnon Treverensem archiepiscopos sacri imperii principes electores omnium litium et suspectuum materie, que et qui de prioritate seu dignitate sessionum suarum in curiis imperialibus et regalibus suboriri valerent in posterum, perpetuis inantea temporibus amputentur et ipsi in cordis et animorum quieti conditione manentes de oportunitatibus sacri imperii concordii favore et virtuose dilectionis studio convenientius meditari valeant pro consolatione populi christiani, habita deliberatione cum omnibus principibus electoribus tam ecclesiasticis quam secularibus et de ipsorum consilio decernimus et de imperatorie potestatis plenitudine hac edictali lege perpetuo valitura sancimus, quod supradicti venerabiles archiepiscopi, Treverensis videlicet ex opposito et lineari directione versus imperatoris faciem, Maguntinensis vero in suis diocesi et provincia et extra provinciam suam in toto cancellariatu suo Germanico, provincia Coloniensi dumtaxat excepta, et demum Coloniensis in suis diocesi et provincia et extra provinciam suam in tota Italia et Gallia, in dextro latere Romanorum cesaris sedere possint valeant et debeant in omnibus publicis actibus imperialibus, puta iudiciis, collationibus feudorum et in refectionibus mensarum ac etiam in consiliis et omnibus aliis agendis, propter que contingit seu continget eosdem pro honore seu utilitate imperiali tractandis mutuo convenire. Et hunc modum sessionis sub omni eo ordine, sicut expressatur superius, ad predictorum Coloniensis Tre-

verensis Maguntini archiepiscoporum successores perpetuo extendi volumus, ut nullo unquam tempore super hiis quevis dubietas generetur.

Cap. 4. De principibus electoribus in communi.

(1) Statuimus insuper, ut, quotienscunque imperialem curiam exnunc inantea celebrari contigerit (in qualibet sessione, videlicet tam in consilio quam in mensa et locis aliis quibuscunque, ubi imperatorem vel regem Romanorum cum principibus electoribus sedere contigerit), a dextro latere imperatoris vel regis Romanorum immediate post archiepiscopum Maguntinensem vel Coloniensem (illum videlicet, quem tunc temporis pro qualitate locorum et varietate provinciarum iuxta privilegii sui tenorem dicto lateri dextro imperatoris assidere contigerit) rex Boemie, cum sit princeps coronatus et unctus, primum et post eum continuo comes palatinus Reni secundum sedendi loca debeant obtinere; ad sinistram vero partem immediate post illum, quem ex predictis archiepiscopis in latere sinistro sedere continget, primum locum dux Saxonie et post eum marchio Brandenburgensis alterum obtinebit.

(2) Ceterum quotiens et quando deinceps sacrum vacare continget imperium, extunc Maguntinensis archiepiscopus potestatem habebit, sicut potestatem habuisse dinoscitur ab antiquo, ceteros principes antedictos suos in dicta electione consortes literatorie convocandi, quibus omnibus seu hiis, qui poterunt et voluerint interesse, in electionis termino invicem congregatis dictus archiepiscopus Maguntinensis et non alter eorundem colectorum suorum vota singulariter habebit inquirere ordine subsequenti: primo quidem interrogabit a Treverensi archiepiscopo, cui primam vocem competere declaramus, sicut invenimus hactenus competisse, secundo a Coloniensi archiepiscopo, cui competit dignitas necnon officium Romanorum regi primum diadema regium imponendi, tercio a rege Boemie, qui inter electores laicos ex regie dignitatis fastigio iure et merito obtinet primaciam, quarto a comite palatino Reni, quinto a duce Saxonie, sexto a marchione Brandenburgensi; horum omnium vota premissis iam ordine dictus archiepiscopus Maguntinensis perquiret. Quo facto dicti principes sui consortes ipsum vice versa requirunt, ut et ipse intentionem suam exprimat et ipsis aperiat votum suum. (3) Preterea in celebratione imperialis curie marchio Brandenburgensis aquam lavandis imperatoris vel regis Romanorum manibus ministrabit; primum vero potum rex Boemie, quem tamen sub corona regali iuxta privilegiorum regni sui

continentiam, nisi libera vóluntate voluerit, non tenebitur ministrare; comes eciam Palatinus cibum affere tenebitur, et dux Saxonie marescallatus officium exercebit, ut solitum est fieri ab antiquo.

Cap. 5. De iure comitis Palatini et eciam Saxonie ducis.

(1) Quotiens insuper, ut premittitur, sacrum vacare continget imperium, illustris comes palatinus Reni sacri imperii archidapifer ad manus futuri regis Romanorum in partibus Reni et Suevie et in iure Franconico ratione principatus seu comitatus Palatini privilegio esse debet provisor ipsius imperii cum potestate iudicia exercendi, ad beneficia ecclesiastica presentandi, recolligendi redditus et proventus et investiendi de feudis, iuramenta fidelitatis vice et nomine sacri imperii recipiendi (que tamen per regem Romanorum postea electum suo tempore omnia innovari et de novo sibi iuramenta ipsa prestari debebunt) feudis principum dumtaxat exceptis et illis, que 'vanlehen' vulgariter appellantur, quorum investituram et collationem soli imperatori vel regi Romanorum specialiter reservamus. Ipse tamen comes Palatinus omne genus alienationis seu obligationis rerum imperialium huiusmodi provisionis tempore expresse sibi noverit interdictum. Et eodem iure provisionis illustrem ducem Saxonie sacri imperii archimarescallum frui volumus in illis locis, ubi Saxonica iura servantur, sub omnibus modis et conditionibus, sicut superius est expressum.

(2) Et quamvis imperator sive rex Romanorum super causis, pro quibus impetitus fuerit, habeat, sicut ex consuetudine introductum dicitur, coram comite palatino Reni sacri imperii archidapifero electore principe respondere, illud tamen iudicium comes ipse Palatinus non alibi preterquam in imperiali curia, ubi imperator seu Romanorum rex presens extiterit, poterit exercere.

Cap. 6. De comparatione principum electorum ad alios principes communes.

Decernimus, ut in celebratione imperialis curie, quotienscunque illam deinceps perpetuo celebrari contigerit, antedicti principes electores ecclesiastici et seculares iuxta prescriptum ordinem atque modum a dextris et a sinistris immutabiliter teneant loca sua, eisque vel eorum alicui in quibuscunque actibus ad curiam ipsam spectantibus eundo sedendo vel stando nullus princeps alius, cuiuscunque status dignitatis preeminentie vel conditionis existat, ullatenus preferatur, eo signanter expresso, quod nominatim rex Boemie in celebra-

tione curiarum huiusmodi in omnibus et singulis locis et actibus antedictis quemcunque regem alium, quacunque eciam singulari dignitatis prerogativa fulgentem, quem quovis casu seu causa venire vel adesse forte contigerit, immutabiliter antecedit.

Cap. 7. De successione principum.

(1) Inter sollicitudines illas innumeras, quibus pro felici statu sacri imperii, cui auctore Domino feliciter presidemus, cor nostrum cotidie fatigatur, ad hoc precipue meditatio nostra dirigitur, qualiter desiderata et salubris semper unio inter sacri imperii principes electores iugiter vigeat et eorum corda in sincere caritatis concordia conserventur, quorum providentia suo tempore orbi fluctuanti tanto celerius tantoque facilius subvenitur, quanto inter eos nullus error surrepserit et purior fuerit caritas custodita, obscuritate succisa et iure cuiuslibet dilucide declarato. Sane generaliter longe lateque est publicum et quasi per totum orbem notorie manifestum, illustres regem Boemie necnon comitem palatinum Reni, ducem Saxonie et marchionem Brandenburgensem virtute regni et principatuum suorum in electione regis Romanorum in cesarem promovendi cum ceteris principibus ecclesiasticis suis coelectoribus ius vocem et locum habere et unacum ipsis censi et esse veros et legitimos sacri imperii principes electores. Ne inter eorundem principum secularium electorum filios super iure voce et potestate prefata futuris temporibus scandalorum et dissensionum possit materia suscitari et sic bonum commune periculosus dilationibus impediri, futuris auctore deo cupientes periculis salubriter obviare, statuimus et imperiali auctoritate presenti lege perpetuis temporibus valitura decernimus, ut, postquam iidem principes electores seculares et eorum quilibet esse desierit, ius vox et potestas electionis huiusmodi ad filium primogenitum legitimum laicum, illo vero non extante ad eiusdem primogeniti primogenitum similiter laicum libere et sine contradictione cuiuspiam devolvatur. Si vero primogenitus huiusmodi absque heredibus masculis legitimis laicis ab hac luce migraret, virtute presentis imperialis edicti ius vox et potestas electionis predictae ad seniore fratre laicum per veram paternalem lineam descendantem et deinceps ad illius primogenitum laicum devolvatur, et talis successio in primogenitis et heredibus principum eorundem in iure voce et potestate premissis perpetuis temporibus observetur, ea tamen conditione et modo, ut, si principem electorem seu eius primogenitum aut filium seniore laicum mori et heredes masculos legitimos laicos defectum etatis patientes relinquere

contingeret, tunc frater senior eiusdem primogeniti tutor eorum et administrator existat, donec senior ex eis legitimam etatem attigerit, quam in principe electore decem et octo annos completos censi volumus et statuimus perpetuo et haberi; quam dum exegerit, ius vocem et potestatem et omnia ab ipsis dependentia tutor ipse sibi totaliter cum officio teneatur protinus assignare.

(2) Si vero aliquem ex huiusmodi principatibus ipsorum imperio sacro vacare contingeret, tunc imperator seu rex Romanorum, qui pro tempore fuerit, de ipso providere debebit et poterit, tanquam de re ad se et imperium legitime devoluta, salvis semper privilegiis iuribus et consuetudinibus regni nostri Boemie super electione regis in casu vocationis per regnicolas, qui ius habent eligendi regem Boemie, facienda iuxta continentiam eorundem privilegiorum et observatam consuetudinem diuturnam a divis Romanorum imperatoribus sive regibus obtentorum, quibus ex huiusmodi sanctione imperiali in nullo preiudicari volumus, imo ipsa decernimus nunc et perpetuis futuris temporibus in omni suo tenore et forma indubiam tenere roboris firmitatem.

Cap. 8. De regis Boemie et regnicolarum eius immunitate.

(1) Cum per divos Romanorum imperatores et reges predecessores nostros illustribus Boemie regibus progenitoribus et predecessoribus nostris necnon regno Boemie eiusdemque regni corone olim concessum fuerit graciosius et indultum sitque in regno eodem a tempore, cuius contrarii hodie non existit memoria, consuetudine laudabili inconvulse servata diuturnitate temporum et prescripta moribus utentium sine contradictionis aut interruptionis obstaculo introductum, quod nullus princeps baro nobilis miles cliens burgensis civis nulla denique persona eiusdem regni et pertinentiarum eius ubicunque consistentium, cuiuscunque status dignitatis preeminencie vel conditionis existat, ad cuiuscunque actoris instantiam extra regnum ipsum ad quodcunque tribunal seu alterius preterquam regis Boemie et iudicum regalis curie sue iudicium citari potuerit sive trahi nec vocari debeat perpetuis inantea temporibus sive possit: ideoque privilegium consuetudinem et indultum huiusmodi auctoritate imperiali et de imperialis potestatis plenitudine ex certa scientia innovantes et eciam confirmantes hac presenti nostra constitutione imperiali perpetuis temporibus valitura statuimus, ut, si contra privilegium consuetudinem vel indultum prefatum quispiam predictorum, puta princeps baro nobilis miles cliens civis burgensis seu rusticus aut alia quecunque persona premissa ad cuiuscunque

tribunal extra regnum predictum Boemie in quacunq[ue] causa criminali civili vel mixta seu super quocunq[ue] negocio citatus fuerit quocunq[ue] tempore vel citata, comparere vel in iudicio respondere minime teneatur. (2) Quodsi adversus huiusmodi non comparentes vel non comparentem a quocunq[ue] iudice, cuiuscunq[ue] auctoritatis existat, extra regnum ipsum Boemie constituto iudicialiter procedi processus fieri seu sententias interlocutorias vel diffinitivas, unam vel plures, in quibuscunq[ue] prenominateis causis sive negociis quovis modo ferri et promulgari contingeret, auctoritate premissa, de plenitudine insuper antedictae imperatorie potestatis, citationes precepta processus et sententias huiusmodi necnon executiones et omnia que ex eis vel aliquo eorum quomodolibet sequi attemptari possent vel fieri, irritamus penitus et cassamus, (3) adicientes expresse et edicto imperiali perpetuo valituro eadem auctoritate et de premissis potestatis plenitudine decernentes, ut, quemadmodum in predicto regno Boemie a tempore, cuius contrarii non habetur memoria, iugiter observatum existit, ita nulli prorsus principi baroni nobili militi clienti civi burgensi seu rustico, nulli demum persone seu incole regni Boemie sepepredicti, cuiuscunq[ue] status preeminentie dignitatis vel conditionis existant vel existat, a quibuscunq[ue] processibus sententiis interlocutoriis vel diffinitivis sive preceptis regis Boemie aut quorumcunq[ue] suorum iudicum necnon executionibus eorundem contra se in regali iudicio seu coram regis regni seu predictorum iudicum tribunalibus factis aut latis, habitis vel ferendis inantea seu fiendis liceat ad quodcunq[ue] aliud iudicium appellare; provocaciones quoque seu appellationes huiusmodi, si quas contra hoc interponi contigerit, eo ipso viribus non subsistant, et appellantes ipsi penam perditionis causarum ipso facto se noverint incurrisse.

Cap. 9. De auri argenti et aliarum specierum mineris.

Presenti constitutione imperpetuum valitura statuimus ac de certa scientia declaramus, quod successores nostri Boemie reges necnon universi et singuli principes electores ecclesiastici et seculares, qui perpetuo fuerint, universas auri et argenti fodinas atque mineras stanni cupri ferri plumbi et alterius cuiuscunq[ue] generis metalli ac eciam salis tam inventas quam invenendas in posterum quibuscunq[ue] temporibus in regno predicto ac terris et pertinentiis eidem regno subiectis, necnon supradicti principes in principatibus terris dominiis et pertinentiis suis tenere iuste possint et legitime possidere cum omnibus iuribus, nullo prorsus excepto, prout possunt seu consueverunt talia possideri, necnon Iudeos habere, theolonea

in preterito statuta et indicta percipere, quodque progenitores nostri reges Boemie felicitis memorie ipsique principes electores ac progenitores et predecessores eorum legitime potuerint usque in presens, sicut hoc antiqua laudabili et approbata consuetudine diuturnique ac longissimi temporis cursu prescripta noscitur observatum.

Cap. 10. De monetis.

(1) Statuimus preterea, ut regi Boemie successori nostro, qui fuerit pro tempore, sicut constat ab antiquo illustris memorie Boemie regibus nostris predecessoribus licuisse et in possessione pacifica continua ipsos fuisse iuris subsequenter: videlicet monetas auri et argenti in omni loco et parte regni sui et subditarum ei terrarum et pertinentiarum omnium, ubi rex ipse decreverit sibi placuerit, cudi facere et mandare sub omni modo et forma in regno ipso Boemie in hiis ad hec usque tempora observatis: (2) quodquod futuris perpetuo Boemie regibus hac nostra imperiali constitutione et gracia perpetuo valituris a quibuscunque principibus magnatibus comitibus ac personis aliis quascunque terras castra possessiones predia sive bona liceat emere comparare seu in donum vel donationem ex quacunque causa aut in obligationem recipere sub talium terrarum castrorum possessionum prediorum seu bonorum conditione consueta, ut videlicet propria recipiantur vel comparentur ut propria, libera velut libera, et ea, que dependent in feudum, similiter emanant in feudum, seu comparata taliter teneantur; ita tamen, quod ipsi reges Boemie de hiis, que hoc modo comparaverint vel receperint et regno Boemie duxerint applicanda, ad pristina ac consueta iura de talibus sacro explenda et reddenda imperio sint astricti. (3) Presentem nichilominus constitutionem et gratiam virtute presentis legis nostre imperialis ad universos principes electores tam ecclesiasticos quam seculares successores et legitimos heredes ipsorum plene extendi volumus sub omnibus modis et conditionibus ut prefertur.

Cap. 11. De immunitate principum electorum.

(1) Statuimus eciam, ut nulli comites barones nobiles feudales vasalli castrenses milites clientes cives burgenses nulle quoque persone Coloniensi Maguntinensi et Treverensi ecclesiis subiecti vel subiecte, cuiuscunque status conditionis vel dignitatis existant, ad cuiuscunque actoris instantiam extra territorium et terminos ac limites earundem ecclesiarum et pertinentiarum suarum ad quodcunque aliud tribunal seu cuiusvis alterius preterquam archiepiscoporum Maguntinensis

Treverensis et Coloniensis et iudicum suorum iudicium citari potuerint temporibus retroactis vel trahi seu vocari debeant perpetuis inantea temporibus sive possint, sicut preteritis invenimus temporibus observatum. Quod si contra presens edictum nostrum predictos ecclesiarum Treverensis Maguntinensis seu Coloniensis subditos vel eorum aliquem seu aliquos ad cuiuscunque instantiam seu ad cuiuscunque tribunal pro quacunque causa criminali civili vel mixta seu quocunque negotio extra territorium limites seu terminos dictarum ecclesiarum vel alicuius earum citari contingeret, comparere vel respondere minime teneantur, et citationem ac processus et sententias interlocutorias vel diffinitivas contra non venientes a talibus iudiciis extraneis latas vel factas, fiendas vel ferendas necnon precepta et premissorum executiones et omnia, que ex eis vel aliquo eorum quomodolibet sequi attemptari possent vel fieri, irrita decernimus eo ipso; adicientes expresse, quod nulli comiti baroni nobili feudali vasallo castrensi militi clienti civi rustico, nulli demum persone ecclesiis huiusmodi subiecte seu eius incole, cuiuscunque status dignitatis vel condicionis existant, a processibus sententiis interlocutoriis et diffinitivis sive preceptis archiepiscoporum et ecclesiarum huiusmodi vel suorum officiatorum temporalium aut executionibus eorundem contra se in archiepiscopali seu officiatorum predictorum iudicio factis aut latis, habitis vel ferendis inantea seu fiendis ad quodcunque tribunal aliud liceat appellare, quamdiu in archiepiscoporum predictorum et suorum iudicio querulantibus non fuerit iusticia denegata; appellationes contra hoc factas non recipi statuimus cassasque et irritas nunciamus. In defectu vero iusticie predictis omnibus ad imperialem dumtaxat curiam et tribunal seu iudicis immediate in imperiali curia pro tempore presidentis audientiam et eciam eo casu non ad quemvis alium iudicem sive ordinarium sive eciam delegatum hiis, quibus denegata fuerit iusticia, liceat appellare. Quicquid vero contra premissa factum fuerit, sit irritum eo ipso. (2) Eandem constitutionem virtute presentis legis nostre imperialis ad illustres comitem palatinum Rheni ducem Saxonie et marchionem Brandenburgensem principes electores seculares sive laicos, heredes successores et subditos eorum plene extendi volumus sub omnibus modis et conditionibus ut prefertur.

(Późniejsza, autentyczna interpretacja tegoż rozdziału (ante 3. III. 1358): Hanc autem legem propter quedam dubia, que ex ea suborta fuerunt, de illis dumtaxat feudalibus vasallis et subditis debere declaramus intelligi, qui feuda, bona et possessiones a principibus electoribus ecclesiasticis et secularibus dependentes, que de temporali ipsorum iurisdictione

consistunt, obtinere noscuntur et actualiter ac realiter resident in eisdem. Si vero tales electorum principum vasalli et homines ab aliis etiam archiepiscopis episcopis sive principibus similia feuda possident et larem foveant in illis, extunc, si iidem archiepiscopi, episcopi vel principes ab imperio bannum habent et privilegium duella coram se agi permittere, apud illos agatur de talibus; alioquin ad imperialis curie iudicis examen super hiis decernimus recurrendum).

Cap. 12. De congregatione principum.

Inter illas multiplices rei publice curas, quibus assidue mens nostra distrahitur, multa consideratione necessarium fore prospexit nostra sublimitas, ut sacri imperii principes electores ad tractandum de ipsius imperii orbisque salute frequentius solito congregentur, qui solide bases imperii et columpne immobiles, quemadmodum per longinquas ad invicem terrarum consistunt distancias, ita de incumbentibus regionum sibi cognitarum defectibus referre simul et conferre noverunt sanisque providentie sue consiliis non ignorant accomodis talium reformationibus salubriter opem dare. Hinc est, quod in solempni curia nostra in Nuremberg cum venerabilibus ecclesiasticis et illustribus secularibus principibus electoribus et multis aliis principibus et proceribus per nostram celsitudinem celebrata, habita cum eisdem principibus electoribus deliberatione et de ipsorum consilio pro bono et salute communi cum dictis principibus electoribus tam ecclesiasticis quam secularibus duximus ordinandum: quod iidem principes electores de cetero per singulos annos semel transactis a festo pasche resurrectionis dominice quatuor septimanis continue numerandis in aliqua civitatum sacri imperii personaliter congregentur, et ad idem tempus proxime affuturum seu anno presenti colloquium seu curia et congregatio huiusmodi in civitate nostra imperiali Metensi per nos et eosdem principes celebretur, ac tunc et deinceps die quolibet congregationis huiusmodi locus per nos, quo sequenti anno convenient, ipsorum consilio statuatur, hac nostra ordinatione ad nostrum et ipsorum dumtaxat beneplacitum duratura. Qua durante ipsos sub nostro imperiali conductu recipimus ad dictam curiam accedendo stando et etiam recedendo. Preterea ne tractatus communis salutis et pacis per tractum et moram solacii seu excessivam frequentationem convivii retardetur, ut aliquando fieri est consuetum, concordi voluntate duximus ordinandum, ut deinceps curia seu congregazione prefata durante generales omnium principum celebrare alicui non liceat invitatas, particulares vero, que agendorum expeditionem non impediant, cum moderamine sint permissae.

Cap. 13. De revocatione privilegiorum.

Preterea statuimus et hoc imperiali perpetuo sancimus edicto, quod universa privilegia et literae quibuscunque personis, cuiuscunque status preeminentie vel dignitatis existant, seu civitatum opidorum et quorumlibet locorum universitatibus super quibuscunque iuribus gratiis emunitatibus consuetudinibus seu rebus aliis eciam proprio motu seu alias a nobis vel recolende memorie divis Romanorum imperatoribus et regibus predecessoribus nostris sub quibuscunque verborum tenoribus concessa et concessa seu a nobis vel successoribus nostris Romanorum imperatoribus et regibus inantea concedenda seu concedende non debeant aut possint libertatibus iurisdictionibus iuribus honoribus seu dominiis principum electorum sacri imperii ecclesiasticorum et secularium aut alicuius ipsorum in aliquo penitus derogare, eciam si in talibus privilegiis et literis quarumlibet personarum, cuiuscunque preeminentie dignitatis aut status extiterint, ut prefertur, seu universitatum huiusmodi expresse cautum sit vel fuerit in futurum, quod revocabilia seu revocabiles esse non debeant, nisi de ipsis et toto in eis comprehenso tenore in tali revocatione fieret de verbo ad verbum seriatim mentio specialis. Huiusmodi namque privilegia et literas, si et in quantum libertatibus iurisdictionibus iuribus honoribus seu dominiis dictorum principum electorum aut alicuius ipsorum derogare censentur in aliquo, quoad hoc revocamus ex certa scientia et cassamus revocataque et revocatas intelligi et haberi decernimus de plenitudine imperatorie potestatis.

Cap. 14. De hiis, quibus ut indignis auferuntur bona feudalia.

In plerisque partibus vasalli et feudatarii dominorum feuda seu beneficia, que a dominis ipsis obtinent, intempestive verbaliter et in fraude renunciant seu resignant eadem et facta resignatione huiusmodi dominos ipsos maliciose diffidant suasque inimicicias eis denunciant, dampna ipsis subsequenter gravia inferendo, et beneficia seu feuda sic relicta pretextu guerre seu inimicicie iterum invadunt et occupant ac detinent occupata. Eapropter presenti constitutione in perpetuum valitura sancimus, quod talis resignacio seu renunciatio haberi debeat pro non facta, nisi libere et realiter facta fuerit per eosdem, ita quod possessio beneficiorum et feudorum huiusmodi dominis ipsis corporaliter et realiter assignetur, in tantum, quod nullo unquam tempore diffidentes ipsi in bonis feudis seu beneficiis resignatis dominos ipsos perturbent per se vel alios aut molestant nec ad hoc consilium prestant auxilium vel favorem, Contrarium faciens seu dominos suos

in beneficiis et feudis resignatis vel non resignatis invadens quomodolibet vel perturbans vel dampna in ipsis inferens seu consilium auxilium prestans talia facientibus vel favorem feuda et beneficia huiusmodi eo ipso amittat, infamis existat et banno imperiali subiaceat, et nullus ad feuda vel beneficia huiusmodi pateat ei de cetero quocunque tempore aditus vel regressus, nec de novo concedi sibi valeant ullo modo, et facta eis contra hec illorum concessio seu investitura secuta viribus non subsistat. Postremo omnes penas predictas illos vel illum, qui predicta resignatione non facta contra dominos suos fraudulenter agentes vel agens scienter eos invaserint vel invaserit diffidacione quacunque previa vel obmissa, vigore presentis sanctionis incurrere decernimus ipso facto.

Cap. 15. De conspirationibus.

Detestandas preterea et sacris legibus reprobatas conspirationes et conventiculas seu colligationes illicitas in civitatibus et extra, vel inter civitatem et civitatem, inter personam et personam sive inter personam et civitatem, pretextu parentele seu receptionis in cives vel alterius cuiuscunque coloris coniurationes, insuper et confederationes et pacta, necnon et consuetudinem circa huiusmodi introductam, quam censemus potius corruptelam, reprobamus dampnamus et ex certa scientia irritamus, quas civitates seu persone cuiuscunque dignitatis condicionis aut status sive inter se sive cum aliis absque auctoritate dominorum, quorum subditi vel ministeriales seu in quorum districtu consistunt, eisdem dominis nominatim non exceptis fecerunt hactenus et facere presumpserint in futuro, sicut eas per sacras divorum augustorum predecessorum nostrorum leges prohibitas non ambigitur et cassatas, illis confederationibus et ligis dumtaxat exceptis, quas principes et civitates ac alii super generali pace provinciarum atque terrarum inter se firmasse noscuntur; illas enim nostre declarationi specialiter reservantes in suo decernimus vigore manere, donec de hiis aliud duxerimus ordinandum. Et personam singularem, que de cetero contra tenorem presentis constitutionis nostre et legis antique super hoc edite confederationes colligationes conspirationes et pacta huiusmodi inire presumpserit, ultra penam legis eiusdem notam infamie et penam decem librarum auri, civitatem vero vel universitatem in hanc legem nostram similiter committentem centum librarum auri necnon amissionis et privationis libertatum et privilegiorum imperialium penas incurrere decernimus eo ipso, medietate pene huiusmodi pecuniarie fisco imperiali,

reliqua vero domino districtus, in cuius preiudicium facte fuerint, applicanda.

Cap. 16. De pfalburgeriis.

Ceterum quia nonnulli cives et subditi principum baronum et aliorum hominum, sicuti frequens ad nos querela perduxit, iugum originarie subiectionis quaerentes abicere, imo ausu temerario contempnentes in aliarum civitatum cives recipi se procurant et frequentius in preterito procurarunt et nichilominus in priorum dominorum, quos tali fraude presumpserunt vel presumunt deserere, terris civitatibus opidis et villis corporaliter residentes civitatum, ad quas hoc modo se transferunt, libertatibus gaudere et ab eis defensari contendunt, qui in partibus Alamannie pfalburgerii consueverunt vulgariter appellari: quoniam igitur patrocinari non debent alicui fraudis et dolus, de imperatorie potestatis plenitudine, omnium principum electorum ecclesiasticorum et secularium sano accedente consilio, ex certa sciencia statuimus et presenti lege perpetuo valitura sancimus, quod predicti cives et subditi eis, quibus subsunt taliter illudentes, in omnibus terris locis et provinciis sacri imperii a presenti die imposterum civitatum, in quarum cives tali fraude recipi se procurant vel hactenus procurarunt, iuribus et libertatibus in nullo potiantur, nisi ad huiusmodi civitates corporaliter et realiter transeuntes ibique larem foventes continue et vere ac non ficte residentiam facientes debita onera et municipalia subeant munera in eisdem. Si qui vero contra presentis nostre legis tenorem recepti sunt vel fuerint in futurum, illorum receptio omni careat firmitate, et recepti, cuiuscunque conditionis dignitatis aut status existant, in nullo casu penitus sive causa civitatum, ad quas recipi se procurant, iuribus vel libertatibus gaudeant quomodolibet vel fruantur, non obstantibus quibuscunque iuribus privilegiis vel consuetudinibus observatis quantocunque tempore et obtentis, quas et que, in quantum presenti nostre legi obviant, presentibus ex certa scientia revocamus de predictae imperialis plenitudine potestatis omnique carere decernimus robore firmitatis, circa premissa omnia principum dominorum et aliorum hominum, quos taliter deserere contigit et continget in posterum, iuribus circa personas et bona subditorum quorumcunque ipsos sepedicto modo deserentium semper salvis. Hos nichilominus, qui sepedictos cives et subditos alienos recipere contra presentis nostre legis dispositionem presumpserint vel recipere in preterito presumpserunt, si eos omnino non dimiserint infra mensem post intimationem presentium eis factam, centum marcas auri puri pro trans-

gressione huiusmodi tocians, quociens deinceps factum fuerit, incurrere decernentes, quarum medietas imperiali fisco nostro, reliqua vero dominis illorum, qui recepti fuerint, irremissibiliter applicetur.

Cap. 17. De diffidationibus.

Eos, qui de cetero adversus aliquos iustam diffidationis causam se habere fingentes ipsos in locis, ubi domicilia non obtinent aut ea communiter non inhabitant, intempestive diffidant, declaramus dampna quecunque per incendia spolia vel rapinas diffidatis ipsis cum honore suo inferre non posse. Et quia patrocinari non debent alicui fraus et dolus, presenti constitutione imperpetuum valitura sancimus, diffidationes huiusmodi quibuscunque dominis aut personis, cum quibus aliqui fuerint in societate familiaritate vel honesta quavis amicitia conversati, sic factas vel fiendas in posterum non valere, nec licere pretextu diffidationis cuiuslibet quempiam invadi per incendia spolia vel rapinas, nisi diffidatio per tres dies naturales ipsi diffidando personaliter vel in loco, quo habitare consuevit, publice fuerit intimata possitque de intimatione huiusmodi per testes idoneos fieri plena fides. Quisquis secus quempiam diffidare et invadere modo premissis presumpserit, infamiam eo ipso incurrat ac si nulla diffidatio facta esset; quem etiam tanquam proditorem per quoscunque iudices penis legalibus statuimus castigari.

Prohibemus etiam et dampnamus universas et singulas guerras et lites iniustas, cuncta quoque iniusta incendia spolia et rapinas, indebita et inconsueta tholonea et conductus et exactiones pro ipsis conductibus extorqueri consuetas sub penis, quibus sacre leges premissa et eorum quodlibet sanciant punienda.

Cap. 18. Litera intimationis.

Vobis illustri et magnifico principi domino marchioni Brandenburgensi sacri imperii archicamerario coelectori et amico nostro carissimo electionem Romanorum regis, que ex rationabilibus causis imminet facienda, presentibus intimamus vosque ex officii nostri debito ad electionem prefatam rite vocamus, quatenus a die tali etc infra tres menses continuo computandos per vos seu nuncios aut procuratores vestros unum vel plures sufficiens mandatum habentes ad locum debitum iuxta formam sacrarum legum super hoc editarum venire curetis, deliberaturi tractaturi et concordaturi cum aliis principibus et coelectoribus vestris et nostris de electione futuri regis Romanorum in imperatorem postmodum favente Domino promovendi, in eodem mansuri usque ad

plenam consummationem electionis huiusmodi et alias facturi et processuri, prout in sacris legibus super hoc deliberate editis invenitur expressum; alias non obstante vestra seu vestrorum absentia in premissis una cum aliis conprincipibus et colectoribus nostris, prout legum ipsarum sancivit auctoritas, finaliter procedemus'.

Cap. 19. Forma procuratorii mittendi per eum principem electorem, qui nuncios suos ad electionem faciendam duxerit destinandos.

„Nos . . . talis dei gracia etc sacri imperii etc. Notum facimus tenore presentium universis, quod, cum electio Romanorum regis ex rationabilibus causis imminet facienda, nos de honore et statu sacri imperii solitudine debita intendere cupientes, ne tam gravibus dispendiis periculose subiaceat, de fide et circumspectionis industria dilectorum nobis . . . et . . . fidelium nostrorum obtinentes utique presumptionis indubie fiduciam singularem, ipsos et quemlibet eorum in solidum, ita quod non sit melior condicio occupantis, sed quod per unum inceptum fuerit, per alium finiri valeat et licite terminari, omni iure modo et forma, quibus melius et efficacius possumus seu valemus, nostros veros et legitimos procuratores et nuncios speciales *f a c i m u s* constituimus et ordinamus ad tractandum ubilibet una cum aliis comprincipibus et colectoribus nostris tam ecclesiasticis quam secularibus et cum ipsis concordandum conveniendum et concludendum de persona quacunque habili ac idonea in regem Romanorum eligenda et ipsis tractatibus super electione talis persone habendis pro nobis loco et nomine nostris interessendum tractandum et deliberandum necnon vice et nomine nostris eandem personam nominandum et in ipsam consentiendum ac etiam in regem Romanorum (promovendum ad sacrum imperium) eligendum ac in animam nostram prestandum, quodcunque iuramentum necessarium debitum seu consuetum fuerit circa premissa et quodlibet premissorum, alium vel alios procuratores in solidum substituendum et revocandum et omnia et singula faciendum, que in premissis et circa premissa etiam usque ad consummationem tractatum nominationis deliberationis et electionis huiusmodi de presenti faciente necessaria aut utilia fuerint seu etiam quomodolibet oportuna, etiamsi premissa vel eorum quodlibet mandatum exigant speciale, etiamsi maiora vel magis singularia fuerint supradictis, et que nosmet ipsi facere possemus, si huiusmodi tractatum deliberationis nominationis et electionis future negotiis presentes et personaliter adessemus, gratum et ratum habentes et habere volentes et nos perpetuo

habituos firmiter promittentes, quicquid per antedictos procuratores seu nuncios nostros necnon substitutos aut substituendos ab ipsis seu eorum altero in premissis seu premissorum quolibet actum gestum seu factum fuerit aut quomodolibet ordinatum'.

Cap. 20. De unione principatuum electorum et iurium
eis connexorum.

Cum universi et singuli principatus, quorum virtute seculares principes electores ius et vocem in electione regis Romanorum in cesarem promovendi obtinere noscuntur, cum iure huiusmodi necnon officiis dignitatibus et iuribus aliis eis et cuilibet eorum annexis et dependentibus ab eisdem adeo coniuncti et inseparabiliter sint uniti, quod ius vox officium et dignitas, alia quoque iura ad quemlibet principatum eorundem spectantia cadere non possint in alium preter illum, qui principatum ipsum cum terra vasallagiis feudis et dominio ac eius pertinentiis universis dinoscitur possidere, presenti edicto imperiali perpetuo valituro *s a n c c i m u s* unumquemque principatum predictorum cum iure et voce electionis ac officio ceterisque omnibus dignitatibus iuribus et pertinentiis ad ipsum spectantibus ita perseverare et esse debere unitum perpetuis temporibus indivisibiliter et coniunctum, quod possessor principatus cuiuslibet eciam iuris vocis officii et dignitatis et pertinentiarum omnium ad illum spectantium quiesca debeat et libera possessione gaudere ac princeps elector ab omnibus reputari, ipseque et nemo alius per ceteros principes electores ad electionem et omnes actus alios pro sacri imperii honore vel oportunitate gerendos omni tempore assumi sine contradictione qualibet et admitti, nec aliquod premissorum ab altero, cum sint et esse debeant inseparabilia, dividi vel ullo tempore debeat separari aut in iudicio vel extra divisim repeti valeat aut evinci vel eciam per sententiam separari, nec aliquis unum sine alio impetens audiat. Quod si per errorem vel alias auditus quis fuerit aut processus iudicium sententia vel aliquid huiusmodi contra presentem dispositionem nostram emanaverit seu quomodolibet attemptari contigerit, hoc totum et omnia ex hiis et quolibet eorum sequentia eo ipso viribus non subsistant.

Cap. 21. De ordine processionis inter archiepiscopos.

Quoniam autem superius in principio constitutionum nostrarum presentium circa ordinem sessionis ecclesiasticorum principum electorum in consilio et in mensa et alias, quotiens imperialem curiam celebrari seu principes electores deinceps

cum imperatore vel rege Romanorum congregari contigerit, sufficienter duximus providendum, super qua priscis audivimus temporibus pluries disceptatum, expedire credimus etiam processionis et deambulationis inter eos ordinem diffinire. Quapropter hoc perpetuo imperiali edicto decernimus, ut, quotienscunque in congregatione imperatoris vel regis Romanorum et principum predictorum imperatore vel rege ipso deambulante insignia ante faciem suam portari contigerit, archiepiscopus Treverensis in directa diametrali linea ante imperatorem vel regem transeat, illique soli medii inter eos ambulent, quos imperialia vel regalia continget insignia deportare; dum autem imperator vel rex absque insigniis eisdem incesserit, extunc idem archiepiscopus imperatorem vel regem prefato modo precedat, ita quod nemo penitus inter eos medius habeatur, aliis duobus archiepiscopis electoribus loca sua iuxta distinctionem provinciarum suarum circa sessionem superius declaratam etiam circa processionem perpetuo servaturis.

Cap. 22. De ordine processionis principum electorum et per quos insignia deportentur.

Ad declarandum autem in imperatoris vel regis Romanorum deambulantis presentia processionis ordinem principum electorum, de qua supra fecimus mentionem, statuimus, ut, quotienscunque in celebratione imperialis curie principes electores cum imperatore vel rege Romanorum in quibuscunque actibus vel solemnitatibus processionaliter ambulare contigerit et imperialia vel regalia debuerint insignia deportari, dux Saxonie, imperialem seu regalem ense deferens, imperatorem seu regem immediate precedat et inter illum et archiepiscopum Treverensem medius habeatur; comes vero Palatinus pomum imperiale portans a latere dextro et marchio Brandenburgensis sceptrum deferens a sinistro latere ipsius ducis Saxonie lineariter gradientur; rex autem Boemie imperatorem seu regem ipsum immediate nullo interveniente sequatur.

Cap. 23. De benedictionibus archiepiscoporum in presentia imperatoris.

Quotiens insuper in imperatoris vel regis Romanorum presentia missarum solempnia celebrari ac Maguntinensem Treverensem et Coloniensem archiepiscopos vel duos ex eis adesse contigerit, in confessione, que ante missam dici consuevit, ac in porrectione ewangelii osculandi et pace post agnus dei portanda necnon et in benedictionibus post finita

missarum solempnia ac eciam ante mensam faciendis et in gratiis post cibum acceptum agendis is inter eos ordo servetur, prout de ipsorum consilio duximus ordinandum: quod prima die hec omnia et singula a primo, secunda die a secundo, tertia vero a tercio peragantur. Primum autem vel secundum seu tertium hoc casu, secundum quod prius vel posterius quilibet eorum consecratus existit, debere intelligi declaramus. Et ut se invicem honore condigno ac decenti preveniant et exemplum aliis prebeant invicem honorandi, is, quem circa premissa ordo tetigerit, ad hec alterum conniventia et caritativa inclinatione invitet et tunc demum ad premissa procedat seu quodlibet premissorum.

C z ę ś ć II.

o g ł o s z o n a w M e t z u 25 g r u d n i a 1356.

Infrascripte leges promulgate sunt in curia Metensi per dominum Karolum quartum Romanorum imperatorem et Boemie regem augustum anno Domini millesimo trecentesimo quinquagesimo sexto, assistentibus sibi omnibus sacri Romani imperii electoribus, presentibus dominis venerabili in Christo patre domino Talayrando episcopo Albanensi sancte Romane ecclesie cardinali ac Karolo regis Francie primogenito Normandie duce illustri ac delphino Wiennensi, in die nativitatis Christi.

Cap. 24.

(1) Si quis cum principibus militibus vel privatis seu quibuscunque personis plebeis eciam scelestam factionem aut factionis ipsius inierit sacramentum vel dederit de nece venerabilium et illustrium nostrorum et sacri Romani imperii tam ecclesiasticorum quam secularium principum electorum seu alterius eorundem (nam et ipsi pars corporis nostri sunt; eadem enim severitate voluntatem sceleris quam effectum puniri iura voluerunt): ipse quidem utpote maiestatis reus gladio feriatur bonis eius omnibus fisco nostro addictis; (2) filii vero eius, quibus vitam imperiali specialiter lenitate concedimus (paterno enim deberent perire supplicio, in quibus paterni, hoc est hereditarii, criminis metiuntur exempla), a materna vel avita, omni eciam proximorum hereditate et successionem habéantur alieni, testamentis, aliorum nihil capiant, sint perpetuo egentes et pauperes, infamia eos paterna semper comitetur, ad nullum unquam honorem, nulla prorsus sacramenta perveniant, sint postremo tales, ut hiis perpetua egestate

sordentibus sit et mors solacium et vita supplicium; (3) denique iubemus eos esse notabiles sine venia, qui pro talibus unquam apud nos intervenire temptaverint. (4) Ad filias, sane eorum, quolibet numero fuerint, falcidiam tantum ex bonis matris, sive testata sive intestata defecerit, volumus pervenire, ut habeant mediocrem potius filie alimoniam, quam integrum emolumentum aut nomen heredis consequantur; mitior enim circa eas debet esse sententia, quas pro infirmitate sexus minus ausuras esse confidimus. (5) Emancipationes quoque, quae a predictis sive in filios post legem dumtaxat latam sive in filias fuerint collatae, non valeant; (6) dotes, donationes quorumlibet, postremo item alienaciones, quas ex eo tempore qualibet fraude vel iure factas esse constiterit, quo primum memorati de ineunda factione ac societate cogitaverint, nullius statuimus esse momenti. (7) Uxores sane predictorum recuperata dote (si in ea condicione fuerint, ut, quae a viris titulo donationis acceperint, filiis debeant reservare) tempore, quo usufructus absumitur, omnia ea fisco nostro se relicturas esse cognoscant, quae iuxta legem filiis debebantur. (8) Falcidia etiam ex hiis rebus filiabus tantum, non etiam filiis deputetur. (9) Id, quod de predictis eorumque filiis cavimus, etiam de satellitibus consociis ac ministris filiisque eorum simili severitate censemus. (10) Sane si quis ex hiis in exordio inite factionis studio vere laudis accensus ipse prodiderit factionem, et premio a nobis et honore donabitur; is vero, qui usus fuerit factione, si vel sero, tamen incognita adhuc consiliorum archana patefecerit, absolutione tamen ac venia dignus habebitur. (11) Statuimus insuper, ut, si quid contra predictos principes electores ecclesiasticos vel seculares commissum dicatur, etiam post mortem rei id crimen instaurari posse. (12) In hoc item crimine, quod ad lesam in principibus electoribus suis maiestatem pertinet, etiam in caput domini servi torquentur. (13) Volumus insuper et presenti imperiali sancimus edicto, ut etiam post mortem nocentium hoc crimen inchoari possit, ut convicto mortuo memoria eius dampnetur et bona eius successoribus eius eripiantur. Nam ex quo scelerrimum quis ceperit consilium, exinde quodam modo sua mente punitus est. (14) Porro ex quo quis tale crimen contraxit, neque alienare neque manumittere eum posse nec ei solvere iure debitorem decernimus. (15) In hac enim causa in caput domini servos torqueri statuimus, id est propter causam factionis dampnande contra principes electores ecclesiasticos et seculares, ut premittitur. (16) Et si decesserit quis, propter incertam personam successoris bona servantur si in causa huiusmodi fuisse mortuus arguatur.

Cap. 25.

Si ceteros principatus congruit in sua integritate servari, ut corroboretur iusticia et subiecti fideles pace gaudeant et quiete, multo magis magnifici principatus dominia honores et iura electorum principum debent illesa servari (nam ubi maius incumbit periculum, maius debet remedium adhiberi), ne columpnis ruentibus basis totius edificii collidatur; decernimus igitur et hoc perpetuis temporibus valituro imperiali sancimus edicto, quod exnunc inantea perpetuis futuris temporibus insignes et magnifici principatus, videlicet regnum Boemie, comitatus palatinus Reni, ducatus Saxonie et marchionatus Brandenburgensis, terre districtus homagia seu vasallagia et alia quevis ad ipsa spectancia scindi dividi seu quavis conditione dimembrari non debeant, sed, ut potius in sua perfecta integritate perpetua maneant, primogenitus filius succedat in eis sibi que soli ius et dominium competat, nisi forsitan mente captus fatuus seu alterius famosi et notabilis defectus existeret, propter quem non deberet seu posset hominibus principari. In quo casu inhibita sibi successione secundogenitum, si fuerit in ea progenie, seu alium seniore fratrem vel consanguineum laicum, qui paterno stipiti in descendentem recta linea proximior fuerit, volumus successurum; qui tamen apud alios fratres et sorores se clementem et pium exhibebit, continuo iuxta datam sibi a deo gratiam et iuxta suum beneplacitum et ipsius patrimonii facultates, divisione scissione seu dimembracione principatus et pertinentiarum eius sibi modis omnibus interdicta.

Cap. 26.

(1) Die, qua solempnis curia imperialis vel regia fuerit celebranda, venient circa horam primam principes electores ecclesiastici et seculares ad domum habitationis imperialis sive regalis, et ibi imperator vel rex ipse omnibus insigniis imperialibus induetur; et ascensis equis omnes vadant cum imperatore vel rege ad locum sessionis aptate, et ibi quilibet eorum in ordine et modo supra in lege de ordine processionis ipsorum principum electorum plenius diffinito. Portabit etiam archicancellarius, in cuius archicancellariatu hec fuerint, super baculo argenteo omnia sigilla et typaria imperialia sive regalia; seculares vero principes electores sceptrum pomum et ense, secundum quod superius exprimitur, deportabunt. Portabuntur etiam immediate ante archiepiscopum Treverensem suo loco transeuntem primo Aquisgranensis, secundo Mediolanensis corona, et hoc ante imperatorem dumtaxat, qui iam imperialibus infulis est decoratus; quas gestabunt aliqui principes inferiores ad hoc per imperatorem iuxta placitum deputandi.

(2) Imperatrix vero vel regina Romanorum suis augustalibus amicta insigniis post regem vel imperatorem Romanorum et eciam post regem Boemie, qui imperatorem immediate subsequitur, competentis spacii intervallo, suis associata proceribus suisque comitata virginibus, ad locum sessionis procedat.

Cap. 27. De officiis principum electorum in solempnibus curiis imperatorum vel regum Romanorum.

Statuimus, ut, quandocunque imperator vel rex Romanorum solempnes curias suas celebraverit, in quibus principes electores sua deservire seu exercere debent officia, subscriptus in hiis ordo servetur:

(1) Primo enim, imperatore vel rege ipso in sede regia sive solio imperiali sedente, dux Saxonie officium suum agat hoc modo: ponetur enim ante edificium sessionis imperialis vel regie acervus avene tante altitudinis, quod pertingat usque ad pectus vel antelam equi, super quo sedebit ipse dux, et habebit in manu baculum argenteum et mensuram argenteam, que simul faciant in pondere duodecim marcas argenti, et sedens super equo primo mensuram eandem de avena plenam accipiet et famulo primitus venienti ministrabit eandem. Quo facto figendo baculum in avenam recedet, et vicemareschallus eius, puta de Papenheim, accedens vel eo absente mareschallus curie ulterius avenam ipsam distribuet. (1^a) Ingresso vero imperatore vel rege ad mensam principes electores ecclesiastici, videlicet archiepiscopi, stantes ante mensam cum ceteris prelatiis benedicent eandem secundum ordinem, qui circa hoc eis in superioribus est prescriptus; et benedictione completa iidem archiepiscopi omnes, si assunt, alioquin duo vel unus sigilla ac typaria imperialia sive regalia a cancellario curie recipient eoque, in cuius archicancellariatu curiam ipsam celebrari continget, in medio procedente et aliis duobus ex alterutro latere sibi iunctis sigilla et typaria ipsa, omnes quidem baculum, in quo suspensa fuerint, manibus contingentes ea portabunt et ante imperatorem vel regem reverenter ponent in mensa; imperator vero sive rex eadem ipsis statim restituet, et in cuius archicancellariatu hoc fuerit, ut prefertur, is maius sigillum collo appensum usque ad finem mense gestabit et deinceps, donec ad hospicium suum perveniat ab imperiali sive regali curia equitando. (1^b) Baculus vero, de quo premititur, esse debet argenteus, duodecim marcas argenti habens in pondere, cuius tam argenti quam precii partem terciam unusquisque archiepiscoporum ipsorum persolvat; et baculus ipse protinus una cum sigillis et typariis

debet cancellario imperialis curie assignari in usus suos beneplacitos convertendus. Postquam autem is, quem ordo tetigerit, portando sigillum maius ab imperiali curia ad hospicium suum redierit, ut prefertur, statim sigillum ipsum per aliquem de suis familiaribus predicto imperialis curie cancellario remittet super equo, quem iuxta proprie dignitatis decenciam et amorem, quem ad cancellarium curie gesserit, ipsi cancellario tenebitur elargiri.

(2) Deinde marchio Brandenburgensis archicamerarius accedat super equo, habens argenteas pelves cum aqua in manibus ponderis duodecim marcharum argenti et pulchrum manutergium, et descendens ab equo dabit aquam domino imperatori vel regi Romanorum manibus abluendis.

(3) Comes palatinus Reni intrabit similiter super equo, habens in manibus quatuor scutellas argenteas cibis impletas, quarum quilibet tres marchas habeat in statera, et descendens ab equo portabit et ponet ante imperatorem vel regem in mensa.

(4) Post hec rex Boemie archipincerna veniet similiter super equo, portans in manibus cuppam seu cifum argenteum ponderis duodecim marcharum coopertum, vino et aqua permixtum impletum, et descendens de equo cifum ipsum imperatori vel regi Romanorum porriget ad bibendum.

(5) Sicut autem hactenus observatum fuisse comperimus, ita statuimus, ut peractis per principes electores seculares predictis eorum officiis ille de Falkenstein subcamerarius equum et pelves marchionis Brandenburgensis pro se recipiat, magister coquine de Nortemberg equum et scutellas comitis Palatini, vicepincerna de Lymburg equum et cifum regis Boemie, vicemareschallus de Papenheim equum baculum et mensuram predictam ducis Saxonie, si tamen ipsi in tali imperiali seu regali curia presentes existant et eorum quilibet in officio suo ministret; si vero ipsi vel eorum aliquis a prefata curia se duxerint absentandos, extunc imperialis vel regalis curie cotidiani ministri vice absencium (puta quilibet in loco eius absentis, cui in vocabulo seu officio communicat), sicut geret officium, sic tollat in premissis et fructum.

Cap. 28.

(1) Imperialis insuper mensa vel regia sic debet aptari, ut ultra alias aule tabulas sive mensas in altitudine sex pedum sit alcius elevata, in qua preter imperatorem Romanorum

dumtaxat vel regem die solempnis curie nemo penitus collocetur.

(2) Sedes vero et mensa imperatricis sive regine parabitur a latere in aula, ita quod ipsa mensa tribus pedibus imperiali sive regali mensa sit bassior et totidem pedibus eminentior supra sedes principum electorum, qui principes suas inter se in una eademque altitudine sedes habebunt et mensas.

(3) Infra sessionem imperialem mense pro septem principibus electoribus ecclesiasticis et secularibus preparentur: tres videlicet a dextris et tres alie a sinistris et septima directe versus faciem imperatoris vel regis, sicut superius in capitulo de sessionibus et ordine principum electorum per nos clarius est diffinitum; ita eciam, quod nullus alius, cuiuscunque dignitatis vel status existat, sedeat inter ipsos vel ad mensas eorum.

(4) Non liceat autem alicui predictorum secularium principum electorum peracto officii sui debito se locare ad mensam sibi paratam, donec alicui suorum conprincipum electorum eius officium restat agendum; sed cum aliquis eorum vel aliqui ministerium suum expleverint, ad preparatas sibi mensas transeant et iuxta illas stando expectent, donec ceteri ministeria sua expleverint supradicta, et tunc demum omnes et singuli pariter ad mensas sibi positas se locabunt.

Cap. 29.

(1) Invenimus eciam ex clarissimis relatibus et traditionibus antiquorum, illud a tempore, cuius contrarii iam non habetur memoria, per eos, qui nos precesserunt feliciter, esse iugiter observatum, ut regis Romanorum futuri imperatoris in civitate Frankenfordie celebraretur electio et prima coronacio Aquisgrani et in opido Nuremberg prima sua regalis curia haberetur; quapropter certis ex causis eciam futuris premissa servari debere temporibus declaramus, nisi premissis omnibus seu eorum alicui impedimentum legitimum obviaret.

(2) Quandocunque insuper aliquis princeps elector ecclesiasticus vel eciam secularis iusto impedimento detentus ad imperialem curiam vocatus venire non valens nuncium vel procuratorem cuiuscunque dignitatis vel status transmiserit, missus ipse, licet loco mittentis iuxta datum sibi ab eo mandatum admitti debeat, in mensa tamen vel sede, que illi, qui ipsum transmittit, deputata fuerit, non sedebit. (3) Preterea consummatis hiis, que imperiali qualibet curia sive regali fuerint pro tempore disponenda, recipiet magister curie pro

se totum edificium seu ligneum apparatus imperialis sive regalis sessionis, ubi sederit imperator vel rex Romanorum cum principibus electoribus ad celebrandas solempnes curias vel feuda sicut premittitur principibus conferenda.

Cap. 30. De iuribus officialium, dum principes feuda sua ab imperatore vel rege Romanorum recipiunt.

(1) Decernimus hoc imperiali edicto, ut principes electores ecclesiastici et seculares, dum feuda sua sive regalia ab imperatore vel rege recipiunt, ad dandum vel solvendum aliquid nulli penitus sint astricti; nam pecunia, que tali pre-textu persolvitur, officiatis debetur. Cum ergo ipsi principes electores cunctis imperialis curie presint officiis, suos etiam habentes in officiis huiusmodi substitutos, datos ad hoc a Romanis principibus et dotatos, videretur absurdum, quod substituti officiales a suis superioribus quocunque quesito colore exenia postulerent, nisi forte ipsi principes electores sponte et liberaliter hiis aliquid largirentur.

(2^a) Porro ceteri principes imperii ecclesiastici vel seculares, dum predicto modo eorum aliquis feuda sua ab imperatore Romanorum suscipit vel a rege, dabit officialibus imperialis sive regalis curie sexaginta tres marchas argenti cum uno fertone, nisi eorum aliquis privilegio seu indulto imperiali vel regali tueri se posset et probare se solum vel exemptum a talibus aut etiam aliis quibuscunque, que solvi in susceptione feudorum huiusmodi consuevissent. Predictarum insuper sexaginta trium marcharum et fertonis divisionem faciet magister curie imperialis sive regalis hoc modo: primo enim decem marchas pro semet ipso reservans dabit cancellario imperialis sive regalis curie decem marchas, magistris notariis dictatoribus tres marchas et sigillatori pro cera et pergamenis unum fertonem, ita videlicet, quod cancellarius et notarii principi recipienti feudum non ad aliud quam ad dandum sibi testimonialem recepti feudi seu simplicis investiture literam sint astricti.

(2^b) Item dabit magister curie pincerne de Lymburg de prefata pecunia decem marchas, magistro coquine de Nortemberg decem marchas, vicemareschallo de Papenheim decem marchas et camerario de Falkenstein decem marchas, tali tamen condicione, si ipsi et eorum quilibet in huiusmodi curiis solempnibus presencialiter assunt in suis officiis ministrando; si vero ipsi vel aliqui eorum absentes fuerint, extunc officiales imperialis sive regalis curie, qui talibus presunt officiis, eorum, quorum supplent absenciam, singuli singu-

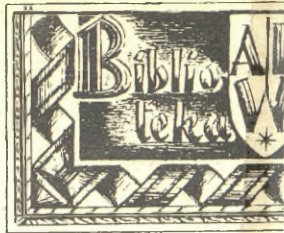
lorum, sicut vicem nomenque et laborem sufferunt, sic lucrum et comoda reportabunt.

(3) Dum autem princeps aliquis equo vel alteri bestie insidens feuda sua ab imperatore recipiet vel rege, equus ille seu bestia, cuiuscunque speciei sit, debetur superiori mareschallo, id est duci Saxonie, si presens affuerit, alioquin illi de Papenheim eius vicemareschallo aut illo absente imperialis sive regalis curie mareschallo.

Cap. 31.

Cum sacri Romani celsitudo imperii diversarum nationum moribus vita et idiomate distinctarum leges habeat et gubernacula moderari, dignum est et cunctorum sapientium iudicio censetur expediens, quod electores principes, ipsius imperii columpne et latera, diversorum idiomatum et linguarum differentiis instruantur, ut plures intelligant et intelligantur a pluribus, qui plurimorum necessitatibus relevandis cesaree sublimitati assistunt in partem sollicitudinis constituti. Quapropter statuimus, ut illustrium principum, puta regis Boemie, comitis palatini Reni, ducis Saxonie et marchionis Brandenburgensis electorum filii vel heredes et successores, cum verisimiliter Teuthonicum idioma sibi naturaliter inditum scire presumantur et ab infanzia didicisse, incipiendo a septimo etatis sue anno in gramatica, Italica ac Sclavica lingwis instruantur, ita quod infra quartum decimum etatis annum existant in talibus iuxta datam sibi a deo gratiam eruditi; cum illud non solum utile, imo ex causis premissis summe necessarium habeatur, eo quod ille lingwe ut plurimum ad usum et necessitatem sacri imperii frequentari sint solite et in hiis plus ardua ipsius imperii negocia ventilentur. Hunc autem proficiendi modum in premissis ponimus observandum, ut relinquatur opcioni parentum: in filios, si quos habuerint, seu proximos, quos in principatibus sibi credunt verisimiliter successuros, ad loca dirigant, in quibus de huiusmodi possint lingwagiis edoceri, vel in propriis domibus pedagogos instructores et pueros consocios in hiis peritos eis adiungant, quorum conversacione pariter et doctrina in lingwis ipsis valeant erudiri.

Biblioteka Główna
Akademii Sztuki Wojennej

2637/2

12-002637-000-0

KSIEGARNIA AKADEMICKIEJ

Spółdz. z odp. udziałami

Poznań, Zygmunta Augusta 1

Bossowski, J. J. prof. dr — Wiadomości z nauk kryminologicznych	120. —
Dobrowolski, J. M. prof. dr — Uprawa i zbieranie roślin lekarskich, aromatycznych i korzennych	—
Dykowski, M. ks. doc. — Działanie woli (na tle badań eksperymentalnych)	—
Gałęcki, A. prof. dr — Zarys Chemii fizycznej	—
Kalandyk, St. prof. dr — Podręcznik Fizyki, wyd. II	—
Kaczmarczyk, Zdz. prof. dr — Monarchia Kazimierza Wielkiego, t. II, Organizacja Kościoła i Kultura	—
Kasznica St. prof. dr — Polskie Prawo Administracyjne	200. —
Kostrzewski, J. prof. dr — Prasłowiańszczyzna	—
Labuda, G. dr — Studia nad początkami Państwa Polskiego	—
Miętkiewski, E. — Wskazówki do ćwiczeń z fizjologii	160. —
Rutkowski, J. prof. dr — Gospodarcze dzieje Polski, t. I, wyd. II	—
Simm, K. prof. dr — Zoologia dla przyrodników i rolników	—
Stolzmann, Zdz. dr doc. — Zbiór ćwiczeń z chemii fizjologicznej, wyd. II	240 —
Tertulian, Apologeticus, tłum. prof. dr Jan Sajdak (Pisma Ojców Kościoła t. XX)	—
Wojciechowski, Zygmunt prof. dr — Państwo Polskie w wiekach średnich, dzieje ustroju	300. —

Wydawnictwo:

„PRZEGLĄDU WIELKOPOLSKIEGO”
„KRONIKI MIASTA POZNANIA”